

УДК 373.3/5091

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(22\).2022.180-188](https://doi.org/10.35387/od.2(22).2022.180-188)

Мартин Оксана Михайлівна –
аспірант спеціальності 011
«Освітні, педагогічні науки»
Мукачівського державного
університету

Martyn Oksana – PhD Student,
majoring in 011 «Educational,
Pedagogical Sciences»,
Mukachevo State University,
Mukachevo, Ukraine

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6000-6744>
E-mail: oksanamartun735@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ РІДНОЇ МОВИ У ШВЕЦІЇ

Анотація. В статті обґрунтовано особливості організаційно-педагогічних умов підготовки вчителя рідної мови у Швеції. Проаналізовано програму підготовки вчителя-предметника, яка реалізується в Університеті м. Упсала. Виявлено, що підготовка вчителя рідної мови передбачає вивчення протягом чотирьох семестрів шведської мови, формування і розвиток досконалого знання стилю, тексту, мовлення, граматики, літературного аналізу та читання для дітей та молоді. Зміст підготовки вчителя рідної мови також включає вивчення історії літератури, лінгвістичної соціології, мови сусідніх країн, історії мов тощо. Схарактеризовано організаційні особливості педагогічної підготовки майбутнього вчителя рідної мови. Виявлено, що для отримання ступеня вчителя-предметника студент повинен продемонструвати такі знання та здібності, які необхідні для самостійної роботи як вчителя-предметника у відповідній галузі (знання в галузі загальної та предметної дидактики, включаючи методологію наукової теорії, знання якісних та кількісних методів дослідження, взаємозв'язку між теоретичним і практичним досвідом та професійною практикою; знання та розуміння соціальних відносин, управління конфліктами та лідерства, організації шкільної системи, відповідних керівних документів, теорії навчальних програм та різних педагогіко-дидактичних точок зору, історії шкільної системи, системи контролю та оцінювання). Зроблено висновок, що професійна підготовка вчителя рідної мови в Швеції характеризується інтегрованим підходом до теоретичного і практичного навчання. Основою професійних знань учителя є не тільки знання концепцій, технологій і володіння педагогічною майстерністю, а й уміння розвивати й оцінювати власну професійну діяльність.

Ключові слова: вчитель рідної мови; педагогічна освіта; професійна підготовка; освіта Швеції.

Martyn Oksana

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF NATIVE LANGUAGE TEACHER IN SWEDEN

Abstract. *The peculiarities of the organizational and pedagogical conditions of native language teacher training in Sweden are substantiated in the article. The subject of teacher training program was implemented and analyzed at Uppsala University. It was found that learning native language by the teacher involves studying the Swedish language for four semesters, forming and developing a perfect knowledge of style, text, speech, grammar, literary analysis and reading for children and young people. The content of the training of a native language teacher also includes studying of the history of literature, linguistic sociology, languages of neighboring countries, the history of languages, etc. The organizational features of the pedagogical training of the future native language teacher are characterized. It was found that in order to obtain the degree of a subject teacher, a student must demonstrate such knowledge and abilities that are necessary for independent work as a subject teacher in the relevant field (knowledge in the field of general and subject didactics, including the methodology of scientific theory, knowledge of qualitative and quantitative research methods, the relationship between theoretical and practical experience and professional practice; knowledge and understanding of social relations, conflict management and leadership, the organization of the school system, relevant governing documents, the theory of educational programs and various pedagogical and didactic points of view, the history of the school system, the control and evaluation system). It was concluded that professional training of native language teachers in Sweden is characterized by an integrated approach to theoretical and practical training. The basis of a teacher's professional knowledge is not only knowledge of 3 concepts, technologies and mastery of pedagogical skills, but also the ability to develop and evaluate one's own professional activity as well.*

Key words: *native language teacher; pedagogical education; professional training; education in Sweden.*

Постановка проблеми, її актуальність. Навчання рідною мовою сприяє розвитку мовних умінь та навичок учнів. Вченими в рівній мірі підкреслюється важливість розуміння педагогом цінності рідної мови для учня, так само як і його вміння спілкуватися стандартною іноземною мовою у певних соціальних ситуаціях. При цьому важливо володіти знаннями історії, фольклору, традицій, цінностей та сучасної соціокультурної ситуації етнічних груп, що є основою духовності людини.

Надпредметна, метаметодична функція рідної мови обумовлює і багатогранність, універсальність діяльності словесника, здатного забезпечити якісно інший рівень освіти молодого покоління, що дає підстави визначити професійну освіту вчителя рідної мови як актуальний науковий напрям, який сьогодні не повною мірою використовує

педагогічний інструментарій для підготовки компетентного вчителя-словесника.

Особливе місце у цій системі займає професійна підготовка вчителя-словесника як педагога, який за допомогою слова передає досвід пізнання навколишнього світу у всіх його проявах, матеріальному та духовному.

В Україні таким питанням приділяють важливе значення. Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про передвищу фахову освіту» та інші нормативні документи спрямовують на підготовку педагога, спроможного забезпечити освітній процес у школі з акцентом на правильну інтерпретацію поведінки своїх учнів, а також на можливість наочно демонструвати учневі та його родині, що вчитель високо цінує їхній культурний досвід і сприймає школяра як унікальну особистість з його багатим культурним світом. Особливо це стосується вчителя рідної мови.

Ми звернулися до вивчення досвіду педагогічної підготовки вчителя рідної мови в європейських країнах, зокрема в Швеції оскільки, на нашу думку, розвиток педагогічної освіти саме в цій країні має особливе соціокультурне значення, що містить в собі кілька вимірів: освіта як індивідуальний стан, як індивідуальна можливість, як індивідуальний процес, як найвища цінність людства.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. На початку ХХІ століття українська, європейська та міжнародна педагогічна спільнота продовжує активно досліджувати питання підготовки педагога, зокрема підготовки вчителя рідної мови.

Цьому питанню присвячене дослідження Д. Ленгел «Мовна діагностика в багатомовних умовах щодо процедури оцінювання як супроводу підготовки та навчання (Lengyel, 2010). Актуальним в рамках нашого дослідження є «Європейський профіль для вчителя мови: Зустріч виклику для спільних компетенцій, знання, стратегії та цінностей» (European profile for language teacher education, 2016).

Значний внесок у розробку теоретичних основ педагогічної освіти і підготовки вчителя рідної мови в європейському контексті зробили Н. Авшенюк, Л. Базиль, Ж. Крістенсен, Л. Мовчан, Л. Мамчур, Л. Огнівко, О. Семенов та інші.

Слід звернути увагу на засадничі праці Н. Авшенюк щодо педагогічної освіти та професійної підготовки в європейському просторі, в яких акцентується увага на посиленні значимості професіоналізму, що є визначальним чинником успіху кожної держави в умовах глобалізації та конкурентної економічної боротьби; на якість освіти на особистому рівні як головної вимоги та значимої переваги для критично мислячої особистості. Адже це запорука її майбутнього, зокрема творчої самореалізації, розкриття потенційних можливостей, досягнення максимальних результатів у професійній діяльності, головна передумова успішної життєдіяльності (Авшенюк, 2014).

Вивченню особливостей педагогічної підготовки в Швеції присвячено дисертаційне дослідження Л. Мовчан, яка, досліджуючи

розвиток змісту шкільної іншомовної освіти, акцентувала увагу на важливості педагогічної підготовки в напрямі фундаменталізації знань, розширення наукових досліджень і звуження спеціалізації до одного або двох предметів у реалізації завдань соціального замовлення освітньої галузі (Мовчан, 2012).

Нові підходи щодо розвитку педагогічної освіти вчителя рідної мови розкрито в концепціях рефлексії вчителя-практика (П. Хёрст), базової педагогічної освіти (Д. Макінтур) базових знань вчителя (Л. Шульман), рефлексивної учительської підготовки (Д. Лістон), професійного розвитку вчителя (Л. Крімер-Хейон, М. Галтон, В. Дойлі, Г. Пондер, М. Фулан, А. Харгрівс) та інших.

Мета статті: обґрунтувати організаційно-педагогічні аспекти підготовки вчителя рідної мови у Швеції на початку XXI століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що вивчення рідної (шведської) мови у Швеції має фундаментальне значення як для окремих людей, так і для суспільства загалом. Навчання рідної (шведської) мови в Швеції здійснюється вчителем-предметником як інтегрований курс, що поєднує вивчення мови та літератури (Christensen, & McDonnell, 2005).

Підготовка вчителів рідної мови в Швеції здійснюється у багатьох університетах, серед яких провідним є Університет м. Упсала. Розглянемо особливості змісту і організації підготовки вчителя рідної мови як вчителя-предметника, яка активно впроваджується в цьому закладі вищої освіти. Так, в Університеті м. Упсала з 2001 р. здійснюється програма для підготовки вчителів-предметників з нахилом на роботу в гімназії. Організаційно підготовка вчителя рідної мови передбачає вивчення протягом чотирьох семестрів шведської мови, що забезпечує формування та розвиток таких професійно важливих професійних компетенцій як досконалого знання стилю, тексту, мовлення, граматики, літературного аналізу та читання для дітей та молоді (Läroplan för modersmål som skolämne). Мета підготовки вчителя-предметника: забезпечення майбутнього педагога знаннями та компетенціями щодо можливості здійснювати навчання за предметами, проводити незалежне та критичне оцінювання, розвивати здатність самостійно вирішувати педагогічні задачі та здатності підвищувати кваліфікацію і навчання впродовж життя у рамках професійної галузі (предметів/предметних галузей).

Аналіз наукових та інформаційних джерел засвідчує, що для кожного предмета розробляється навчальна програма, у якій вказується, які кваліфікаційні вимоги застосовуються. До освітньої програми включені предмети, в основному кількість кредитів яких становить 7, 5 (Läroplan för modersmål som skolämne). Наприклад:

Навчальний предмет: Навчання рідної мови в очному та дистанційному режимі.

Кількість університетських кредитів: 7,5.

Рівень освіти: Базовий рівень.

Основна сфера та послідовне поглиблення: Дидактика.

Шкала оцінок: зараховано (U), зараховано (G), зараховано (VG) .

Відповідальний відділ: Кафедра педагогіки, дидактики та педагогічних досліджень

Керівні принципи: Самостійний курс.

Ціль: формування знань у галузі рідної мови як шкільного предмета; розвиток здатності пов'язувати теоретичні знання в галузі багатомовності та лінгводидактики, а також знання рідної мови із практичним застосуванням у педагогічній діяльності.

Вивчення курсу має забезпечити формування таких педагогічних *компетенцій у майбутніх вчителів рідної мови:* здійснювати аналіз програмних документів школи з особливим акцентом на мету, роль та плани курсів рідної мови; знати і здійснювати інтерпретацію основних теорій та поточних досліджень в галузі багатомовності та мовної дидактики і обговорити їх важливість для викладання та навчання рідною мовою; розмірковувати та обговорювати дидактичні питання, що стосуються змісту навчання та методів роботи щодо розвитку мови та знань багатомовних учнів у школі; використовувати різні дидактичні інструменти у своєму власному навчанні та співвідносити вибір змісту та методів роботи з теоретичною основою курсу і попередніми умовами навчання; інтегрувати цифрові інструменти у роботу для досягнення комунікативних цілей у власному навчанні; розуміти технічні умови та застосовувати методи роботи щодо дистанційного навчання.

Курс складається з *модулів (зміст курсу (läroplan för modersmål som skolämne):*

Модуль 1. Рідна мова як шкільний предмет, призначення та роль рідної мови у шведській системі освіти. Плани курсів та їх зв'язок із місією школи, а також міжнародний досвід моделей багатомовної освіти. Теоретичні погляди на багатомовність та рідну мову, пов'язані з організацією навчання багатомовних та новоприбулих учнів, дизайном навчання та роллю вчителя рідної мови.

Модуль 2. Мова у змінному та творчому середовищі в школі.

Модуль 3. Навчання рідної мови на практиці.

Модуль 4. Акцент на цифрові інструменти у викладанні рідної мови та дистанційне навчання. Велика увага приділяється використанню сучасних інформаційних та комунікаційних технологій як методу досягнення комунікативних цілей у навчанні рідної мови, включаючи технічні передумови та методи роботи для дистанційного навчання.

Форми організації і методи навчання: Викладання на основі лекцій та семінарів. Відвідування семінарів є обов'язковим.

Контроль і оцінювання. Письмовий і усний контроль.

Підкреслимо, що професійна підготовка вчителя рідної мови в Швеції характеризується інтегрованим підходом до теоретичного і практичного навчання, що забезпечується на основі співпраці університетів з регіональними дошкільними установами, освітніми центрами продовженого дня, школами та гімназіями тощо (The Training of Teachers of a Foreign Language; Огієнко, 2010; Мовчан, 2012). Для отримання ступеня

вчителя-предметника студент повинен продемонструвати такі знання та здібності, які необхідні для самостійної роботи як вчителя-предметника у відповідній галузі.

Звернемо увагу, що для здобуття ступеня вчителя рідної мови з нахилом на роботу в гімназії студент повинен виявити такі знання: знання з основ відповідної галузі (за предметом навчання), розуміння сучасного стану і розвитку галузі; пріоритетними для навчання рідної мови є предметні компетенції: мовна, мовленнєва, комунікативна, лінгвокультурологічна та соціокультурна; знання в галузі загальної дидактики та предметної дидактики, включаючи методологію, які потрібні для викладання та вивчення предмета (предметів); глибокі знання наукової теорії, а також знання якісних та кількісних методів дослідження, знання взаємозв'язку між науковими дослідженнями та професійною практикою; знання про розвиток, навчання, потреби та передумови розвитку дітей та молоді, які потрібні для практичної діяльності; знання та розуміння питань соціальних відносин, управління конфліктами та лідерства; знання організації шкільної системи, відповідних керівних документів, теорії навчальних програм та різних педагогіко-дидактичних точок зору, а також знання історії шкільної системи, контролю та оцінювання (*Läroplan för modersmål som skolämne*).

Щодо навичок і розвитку здібностей майбутнього вчителя рідної мови, то вчитель-предметник має: демонструвати всебічну здатність створювати умови для навчання та розвитку всіх учнів; демонструвати поглиблену здатність критично та самостійно використовувати, систематизувати та здійснювати аналіз власного досвіду та професійного досвіду інших, а також здійснювати дослідження, щоб тим самим сприяти розвитку професійної діяльності та розвитку знань з предметів, предметних галузей та предметної дидактики; показати здатність використовувати знання та практичний досвід учнів з метою стимулювання та розвитку кожного учня; демонструвати здатність до планування, організації, мотивації та контролю освітнього процесу.

Щодо контролю і оцінювання, то майбутній вчитель-предметник має: виявляти усвідомленість значимості контролю і оцінювання та здатність до співпереживання, продемонструвати здатність знаходити професійний підхід до учнів та їх опікунів; демонструвати здатність давати оцінки у педагогічній роботі на основі відповідних наукових, соціальних та етичних аспектів з особливим урахуванням прав людини, зокрема прав дитини відповідно до Конвенції про права дитини, а також сталого розвитку; демонструвати здатність виявляти прагнення до отримання додаткових знань та розвивати свою педагогічну компетентність.

Таким чином, метою освітнього курсу є педагогічна і предметна підготовка студентів до професійної діяльності, що задовільняє вимоги постійного професійного удосконалення власної компетентності, а також розвитку здібностей до педагогічної діяльності. Підготовка вчителя рідної мови повинна забезпечити розвиток у студентів лідерських якостей та навичок співпраці як у педагогічному колективі, так і в роботі з учнівським

самоврядуванням. Навчання має сприяти формуванню у студентів власних позицій з питань, що базуються на духовних і моральних цінностях, та стимулювати студентів до постійного удосконалення професійних компетенцій (Läroplan för modersmål som skolämne; European profile for language teacher education).

Основою педагогічної підготовки вчителя рідної мови в Швеції є вивчення педагогічного курсу, зміст якого передбачає такі питання;

- історія, організація та умови шкільної системи, а також ціннісна база школи, включаючи основні демократичні цінності та права людини;
- теорія навчальних програм і дидактика;
- наукова теорія та методологія дослідження;
- розвиток та навчання, які повинні мати міждисциплінарну перспективу, що включає когнітивну науку, а також спеціальну педагогіку;
- соціальні відносини, управління конфліктами та лідерство;
- контроль, оцінювання та корегування навчальної роботи учнів.

Таким чином, аналіз наукових досліджень (Christensen, & McDonnell, 2005; European profile for language teacher education, 2016; The Training of Teachers of a Foreign Language; Огнівко, 2008 та інших) засвідчує, що важливими для навчання рідної мови є такі метапредметні компетенції, як ціннісно-смыслова, навчально-пізнавальна, інформаційна. Вони регулюють змістовний компонент навчальних матеріалів, освітню роботу з інформацією, навчальними моделями, загальними схемами; виконання логічних операцій порівняння, аналізу, узагальнення, класифікації, встановлення аналогії та інше.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підготовка вчителя рідної мови у Швеції спрямована на формування загальних, спеціальних і професійних знань (педагогічної теорії та практики). Основою професійних знань учителя є не тільки знання концепцій, технологій і володіння педагогічною майстерністю, а й уміння розвивати й оцінювати власну професійну діяльність.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні досвіду практичної і позаурочної діяльності вчителя рідної мови в європейських країнах.

Список використаних джерел

- Авшенюк, Н.М. (2014) Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі: монографія. Акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. К. : Педагогічна думка, 232.
- Вишнеvsька, Е. (2014) Професійна підготовка вчителів у Польщі на тлі європейського інтеграційного процесу: монографія. Київ: «АртеЕк», 516.
- Мовчан, Л. (2012). Розвиток змісту шкільної іншомовної освіти в Королівстві Швеція: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 20.

- Огієнко, О. (2010). Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах (друга половина ХХ століття): автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 41.
- Огнівко, Л.В. (2008). Європейський досвід забезпечення якості вищої педагогічної освіти. Матеріали регіонального науково-практичного семінару: Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції (20–21 травня 2008 р., м. Тернопіль). Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 227–231.
- Christensen, J.C., & McDonnell, J.H. (2005). The career lattice: a structure for planning professional development. *Teacher professional development: a multiple perspective approach*. Ed.: L. Kremer-Haydon [et al.]. Amsterdam; Berwyn, 295–315.
- European profile for language teacher education: Meeting the challenge for sharing common competences, knowledge, strategies and values (: Maranthi Karatsiori (2016). *European profile for language teacher education: Meeting the challenge for sharing common competences, knowledge, strategies and values*, *Cogent Education*, 3:1, 1199125. DOI: <https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1199125>.
- Hogskoleverket (Swedish National Agency for Higher Education). Шведська національна агенція вищої освіти. URL: www.hsv.se
- Läroplan för modersmål som skolämne: Klassrum och distansundervisning URL: https://www.uu.se/utbildning/utbildningar/selma/kursplan/?kpid=38675&la_sa_r=22%2F23&typ=1.
- Lengyel Drorit (2010). Language diagnostics in multilingual settings with respect to continuous procedures as accompaniment of individualized learning and teaching Document prepared for the Policy Forum «The right of learners to quality and equity in education – The role of linguistic and intercultural competences». Geneva, Switzerland, 2-4 November 2010.
- The Training of Teachers of a Foreign Language: Developments in Europe / A Report to the European Commission Directorate General for Education and Culture/revised report / Michael Kelly, Michael Grenfell, Angella Gallagher Brett, Diana Jones, Laurence Richard, Amanda Hilmansson-Dunn. URL: http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc493_en.pdf.

References (translated and transliterated)

- Avsheniuk, N. M. (2014). Modernizatsiia pedahohichnoi osvity v yevropeiskomu ta yevroatlantychnomu osvithnomu prostori [Modernization of teacher education in the European and Euro-Atlantic educational space]: monohrafiia. *Akad. ped. nauk Ukrainy, In-t ped. osvity i osvity doroslykh*. K.: Pedahohichna dumka, 232 [in Ukrainian].
- Christensen J.C., & McDonnell J.H. (2005). The career lattice: a structure for planning professional development. *Teacher professional development: a multiple perspective approach*. Ed.: L. Kremer-Haydon [et al.]. Amsterdam; Berwyn, 295–315 [in English].

- European profile for language teacher education: Meeting the challenge for sharing common competences, knowledge, strategies and values (: Marianthi Karatsiori (2016). European profile for language teacher education: Meeting the challenge for sharing common competences, knowledge, strategies and values, *Cogent Education*, 3:1, 1199125. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1199125> [in English].
- Hogskoleverket (Swedish National Agency for Higher Education). URL: www.hsv.se
Läroplan för modersmål som skolämne: Klassrum och distansundervisning. <https://www.uu.se/utbildning/utbildningar/selma/kursplan/?kpid=38675&lasa=r=22%2F23&typ=1> [in Sweden].
- Lengyel Drorit (2010). Language diagnostics in multilingual settings with respect to continuous procedures as accompaniment of individualized learning and teaching Document prepared for the Policy Forum «The right of learners to quality and equity in education – The role of linguistic and intercultural competences» Geneva, Switzerland, 2-4 November 2010 [in English].
- Movchan, L. (2012). Rozvytok zmistu shkilnoi inshomovnoi osvity v Korolivstvi Shvetsiia [Development of the content of school foreign language education in the Kingdom of Sweden] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Kyiv. 20 [in Ukrainian].
- Ohienko, O. (2010). Tendentsii rozvytku osvity doroslykh u skandinavskykh krainakh (druha polovyna XX stolittia) [Trends in the development of adult education in the Scandinavian countries (second half of the 20th century)] : avtoref. dys... d-ra ped. nauk : 13.00.01. Kyiv. 41 [in Ukrainian].
- Ohnivko, L.V. (2008). Yevropeyskyi dosvid zabezpechennia yakosti vyshchoi pedahohichnoi osvity [European experience in ensuring the quality of higher pedagogical education]. Materialy rehionalnoho naukovopraktychnoho seminaru: Shliakhy modernizatsii vyshchoi osvity v konteksti yevrointehratsii (20–21 travnia 2008 r., m. Ternopil). Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, 227–231 [in Ukrainian].
- The Training of Teachers of a Foreign Language: Developments in Europe / A Report to the European Commission Directorate General for Education and Culture/revised report / Michael Kelly, Michael Grenfell, Angella Gallagher Brett, Diana Jones, Laurence Richard, Amanda Hilmarsson-Dunn. http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc493_en.pdf [in English].
- Vyshnevskaya, E. (2014). Profesiina pidhotovka vchyteliv u Polshchi na tli yevropeiskoho intehratsiinoho protsesu [Professional training of teachers in Poland against the background of the European integration process]: monohrafiia. Kyiv: «Artek», 516 [in Ukrainian].